

De kan jo ikke forstå, at vi bare leger!

Publ. i Humaniora 3, 1999, s. 3-6.

Drenge elsker at lege krig. Netop den slags lege får til gengæld mange voksne til at blive urolige og tale om den stigende vold i samfundet – og mediernes uheldige indflydelse. Men måske handler drenges krigslege i virkeligheden om at lære at undgå vold!

For hundrede og syttende gang havde de voksne på institutionen været ude efter de store drenge. Drengene havde nok engang haft et trip med larm og ballade og skyderi og krigslege. Larmen fra den slags kan være uudholdelig, når man ikke selv er med.

Denne gang var det ikke blevet ved forsøg på at få dæmpet larmen – og moraliserende bemærkninger om, at andre jo også skulle være der. Det var i den grad blevet for meget for de voksne, at de gav sig til at spørge om, hvorfor det skulle være nødvendigt at kriges og larme, og om det var nødvendigt altid at lege krig og vold. Om det ikke var nok med vold i fjernsynet og i verden. Og hvorfor de ikke kunne lege noget andet; og så videre. Det lurede i overfladen, at »krigslege« var farlige, og at der vist ligefrem kunne være noget i vejen med drengene selv.

- Eller at der i hvert fald nemt kunne blive det, hvis de fortsatte på den galej!

En »udenforstående« voksen (læs: en forsker, der drev feltstudier i børns lege og fortællinger) blev nysgerrig og spurgte drengene lidt ud, da konflikten var drevet over, og de så småt var ved at samle

sig sammen til at begynde forfra. Han spurgte, hvad de mente om det, de voksne sagde. Om det ikke gjorde indtryk på dem, og om de ikke mente, at der var noget rigtigt i det.

En af drengene svarede lidt overbærende, som man nu svarer dem, der ikke ved bedre om noget, der bare er helt indlysende:

- Men de kan jo ikke forstå, at vi bare leger!

Leg eller krigerskole

For de voksnes øjne og ører er drengenes gøremål problematiske på flere måder. Ikke blot larmer det, det er også bekymrende ud fra en pædagogisk og moralsk synsvinkel. Er det alligevel ikke en slags krigerskole, drengene har gang i? Kan det være farligt for deres sociale udvikling – måske fastlåse dem i en kedelig mandsidentifikation? Kan det ikke føre til, at de ikke kan skelne mellem leg og realitet og bliver afstumpede, så de gør de samme voldsprægede ting i virkeligheden?

Ydermere spiller stof hentet fra mediernes en stor rolle i drenges lege, hvad enten det er fiktionsstof eller krigsreportage. Det får mange til at tale om mediernes uheldige påvirkning, hver gang et eller andet uhyrligt indtræffer i børnehøjde. Siden arilds tid – det vil sige siden den moderne barndom begyndte at tage form i 16-1700-tallet – har børn og indretningen af barndommen været opfattet som lidt af

et problem, og den ene mediepanik har afløst den anden i den offentlige debat med fornyet styrke, hver gang et nyt medie er kommet på banen.

Våbenforbuddenes tid

For nogle år siden ville holdningen til den slags lege i de fleste tilfælde have været entydigt forkastende. Ud fra den opfattelse, at der gik en lige vej fra legen til det virkelige liv. Legen blev set som en slags forskole, hvor børnene imiterede voksenlivet og identificerede sig med uheldige rollemodeller. Næsten alle børnehaver havde dengang »våbenforbud« ud fra devisen: Alle våben efterlades i våbenhuset før indgangen til de hellige haller. For pigernes vedkommende var det Barbie-dukkerne, der var i skudlinjen.

Det viste sig dog hurtigt, at den slags forbud ikke var meget værd. Drengene fandt hurtigt på en erstatning. Bananer kunne for eksempel fint gøre det ud for en revolver, i en snæver vending kunne en rugbrødsskive gnaves skydeklar, og om ikke andet: var der altid en hånd med et par fingre, der kunne bruges til at sigte med og trykke den af med.

Leg eller lærestykke

Man får et ganske andet billede frem, hvis man anlægger et andet perspektiv på legen og ser den som et kulturudtryk på linje med andre for på den måde at finde ud af, hvad drengene mener, når de afviser de voksnes udlægning.

Legens tema er uomtvisteligt krig, men det er stadigvæk leg. Ser man efter, vil man i en hvilken som helst leg finde, at aktørerne med klare signaler markerer, at »det her er leg«. Drengene kan for eksempel sige: »Vi slås ikke for alvor, vel!« De markerer hele tiden grænsen mellem rea-

litet og fiktion. Det betyder, at de skelner. Det altafgørende projekt er at holde legen gående. Går der »rigtig« vold i den, bryder legen nemlig sammen. For at holde legen i gang må de samarbejde og undgå vold. Til den ende har de en række færdigheder. Skønt legens tema er krig og vold, er den i praksis nærmest det modsatte. Hvis legen overhovedet kan siges at have et formål, handler det snarere om at lære at samarbejde – altså blive bedre til at undgå vold!

Legens æstetik

Fokus i legen ligger for deltagerne ikke så meget på voldstemaet som legens æstetiske kvaliteter – kropsligt og sanseligt. »Skyderiet« og »dødsfaldene« har for eksempel ofte rent ud artistiske kvaliteter. Skydelydene er rytmiske i en dialogisk vekselvirkning og med en timing, så de falder, hvor de skal – både lyd og krop.

De er mindst af alt udtryk for kaos, de er formede, organiserede udtryk, selvom vi hører det som larm. Kaos er i vores ører, ikke i drengenes struber. Med disse lyde kultiverer de så at sige både samværet, rummet og det tilsyneladende kaos. Når vi hører larm, er det blandt andet, fordi der er en anden æstetik i børns udtryk, i deres fortællinger og i deres lege, end hvad vi almindeligvis forstår ved velordnede udtryk. Og fordi vi har et andet projekt med børnene og situationen, for eksempel et pædagogisk.

De leger ikke krig, de leger »krig«. Det er det, de voksne ikke kan forstå. Det betyder også, at de ikke imiterer krig og voksenverden. Den fortælling, de fortæller i legen, er en fortælling, de fortæller om sig selv, og som udtrykker deres egne erfaringer med det at være barn. Stoffet til legen henter de blandt andet fra den fællesreference, de har i mediernes fortællinger,

men det handler i virkeligheden ikke om at gengive disse historier. Historierne er blot en art råstof, som i legen fortælles om til en anden beretning.

Tilsvarende træk genfindes i andre typer lege og i en bred vifte af børns øvrige udtryksformer, gangarter, lydarter, råb, sange og fortællinger, eller hvad man med en fælles betegnelse kan kalde deres legekultur.

Legens perspektiv og det pædagogiske projekt

I denne ret banale episode støder to radikalt forskellige synsmåder sammen. Børnenes og de voksnes udsagn reflekterer den samme begivenhed, men fortolker den forskelligt. Hvor de voksne ser krig, problem, farlig påvirkning eller larm og kaos, ser børnene »leg« – det vil sige nærmest det modsatte. Det voksne blik – den pædagogiske optik – aflæser én ting. Det barnlige blik – legens optik – sætter en anden forståelse.

Sammenstød af denne type mellem børn og voksne er meget almindelige. Det kunne lige så godt have handlet om, at børnene så noget skidt i fjernsynet – eller spildte deres tid på at gå og spænde ben for hinanden, sidde og spille computerspil, kigge i Barbiedukke-kataloger eller plage om slik. Det, børn laver eller foretrækker, er ofte lidt tvivlsomt efter »voksne« begreber. Og børn kan vel ikke altid undskylde sig med, at de bare leger?

Barndom og moderne tider

Siden den moderne barndom »tog form«, har det været en slags kulturlov, at vi forholder os pædagogisk til vores børn. Denne synsmåde er et grundlæggende træk i vores kultur og en side af det store pædagogiske projekt, vi har haft kørende

med børnene i nyere tid. Barndommen er en af vores kulturs såkaldt »store fortællinger« – og vel at mærke én af dem, som ikke er afgået ved døden endnu, og som har materialiseret sig i nogle af det moderne samfunds megainstitutioner. Jeg tænker her ikke blot på institutioner og skoler, men på hele markedet af konsumprodukter og børnekultur såsom børnelitteratur, legetøj, musik, film, tegneserier, TV og computerspil.

Kulturforbruget spiller en voksende rolle i børns liv. Det bliver tydeligt, når vi ser på både den pædagogiske og den kommercielle del af børnekulturen, der i dag begge har udviklet sig til enorme markeder. Alene omsætningen på det danske legetøjsmarked ligger nu i størrelsesordenen 1,5-2 milliarder kroner om året. Men børns leg og kulturudøvelse tillægges også en stigende betydning, ikke bare når det drejer sig om forbrug, men også når det handler om læring.

Samtidig er en række grundlæggende opfattelser i opbrud. De store ændringer i samfund og hverdagsliv involverer også børnene, deres liv og kultur – og vores forståelse og organisering af barndommen. Eller sagt på en anden måde: barndommen er ikke, hvad den har været!

Det er derfor vigtigt, at vi udforsker børnekulturens forskellige genrer og udtryksformer. Og her kan et kulturanalytisk perspektiv være med til at skabe en ny forståelse, fordi det sætter os i stand til at fortolke fænomenerne på en anden måde, som jeg har forsøgt at vise det i eksemplet med drengene.

Børnekulturens historie og medier er i dag kun sporadisk kortlagt. Og det samme kan siges om børns daglige liv med voksne og med hinanden, deres kulturelle ytringer, hvad de gør, hvad de siger – og

især hvad det betyder. Vi har således kun punktvisse undersøgelser af børns sociale og kulturelle netværk og kompetencer ud fra en forståelse af børn som sociale og kulturelle aktører i samfundet.

Markante tendenser i barndomsforskningen går nu i retning af at undersøge børns dagligdag ud fra et kulturanalytisk perspektiv. I takt med at børns liv og de måder, som det organiseres på, forandres, kunne meget derfor tyde på, at vi kommer til at ændre vores forståelse af begreber som barndom, pædagogik, kultur, leg og læring.

Litteratur

Flemming Mouritsen: *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling*. Odense Universitetsforlag, 1996

Flemming Mouritsen: *Har børn behov for alt det legetøj?* BUKS - Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur nr. 39. Odense Universitetsforlag, 1998.